

TUVALE YANSIYAN ANADOLU KÜLTÜRÜ

Ayfer Uz^{1*}

¹*Trakya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü,*

Resim-İş Öğretmenliği, Edirne

* ayfer_uz@hotmail.com

Özet: İnsan ve toplumlar üzerinde muazzam bir etkiye sahip olan sanat, aynı zamanda kültürün de önemli bir parçasını oluşturur. Uygarlığın beşiği kabul edilen Anadolu'nun zengin kültürü ve çevre güzelliği pek çok sanatçıya ilham kaynağı olmuş, ulusallıktan evrenselliğe ulaşan sanat eserlerinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Yine 1938 yılında bir devlet politikası olarak başlatılan "Resamların Yurt Gezisi" de sanatçıları memleket resimlerine yöneltmiştir. Bedri Rahmi Eyüboğlu, Malik Aksel, Turgut Zaim, Abidin Dino, Nuri İyem ve Neşet Günal gibi pek çok sanatçı Anadolu'nun o zengin kültürünü, büyük başarıyla tuvale taşımışlardır.

Sanatçıların eserlerinde; halk resimleri olarak Anadolu insanı tüm doğallığı ve içtenliğiyle yerini alır, ayrıca onların yaşam biçimleri, ürettikleri nakışların özgünlüğü ve renklerinin zenginliği, Anadolu'nun görülmeye değer çevre güzelliği, zengin folklorik kültürü resim sanatına yeni bir yön vermiş, gözden kaçan tüm güzellikleri estetik boyutta yeniden görünür kılmıştır. İşte tuvale yansıyan bu muazzam kültürle sanat ulusallıktan evrenselliğe uzanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Resim, Sanat, Anadolu Kültürü.

Anatolian Culture Reflected in The Toile

Abstract: Art, which has an enormous effect on man and society is a significant part of the culture at the same time. Rich culture and environmental beauty of Anatolia which is accepted as the cradle of civilisation have been a source of inspiration for many artists and have contributed to the emergence of works of art that exceeds national boundaries and reaches universality. To give an example, "Country journeys of the painters" which was a program launched as part of the art policy of the state in 1938 has been very useful in letting the painters orient towards painting the realities of the country. Many artists including Bedri Rahmi Eyüboğlu, Malik Aksel, Turgut Zaim, Abidin Dino, Nuri İyem and Neşet Günal has reflected the rich Anatolian culture onto the toile with great success. Even the french painter Ginette Franco has preferred the Anatolian pheasant as the form of expression and decided to live in Anatolia.

Anatolian people appear with all their naturality and sincerity in the works of artists and the aesthetic reflections of the realities of Anatolia such as forms of life, the originality of the embroidery they produce, the environmental beauties of Anatolia, rich folkloric culture have given a new direction to the art of painting and made it possible for the beauties, which have been overseen up to know, visible. Art has extended beyond national boundaries towards universality with this magnificent culture reflected onto the toile.

Key words: Painting, Art, Anatolian Culture

1. GİRİŞ

Sanat, insanlık tarihi kadar eskidir. İnsanla var olan sanatın temelinde insana özgü güzeli arama duygusu vardır. Duyu organlarımızla kavradığımız ve anlamaya çalıştığımız her şey sanatın konusu olabilir. Sanatçı ilgisini çeken konuyu kendi iç dünyasında yorumlayarak dışarı yansıtır [1]. Pek çok uygarlığın üzerinde varlığını sürdüren Anadolu insanı da, kendi bölgesinin koşullarında kendi kültürünü oluşturur. Mimarisinde, kullanım eşyalarında, kıyafetlerinde, sanatında bölgenin kültürel birikimlerinin yansımaları görülür. İnce bir zevkle kendini, yaşam alanlarını renklendirir, güzelleştirir ve sanatla, estetikle buluşur.

Kültürün çok sayıda tanımı yapılmıştır. Genel olarak kültür; insan sosyolojik anlamda yaşamını doğal ortamda ve toplumsal ortamda sürdürür. İşte insanoğlunun yaşam savaşımında yaratmış olduğu her şey kültürü oluşturmaktadır. Bu anlamda kültür; insanın düşünsel, inançsal, duygusal etkinlikleri sonucunda ortaya çıkan yaratılar, değerler ve nesilden nesile aktarılan davranışlar bütünüdür. Ayrıca, kültürün estetik düzeydeki yaratıları sanatı oluştur [2].

Taylor kültürü şöyle tanımlamıştır: “Kültür, ya da uygarlık, bir toplumun üyesi olarak, insanoğlunun öğrendiği (kazandığı) bilgi, sanat, gelenek, görenek ve benzeri yetenek, beceri ve alışkanlıkları içine alan karmaşık bir bütündür” [3].

2. RESSAMLARIN ANADOLU KÜLTÜRÜNE YÖNELİŞİ

1938 yılında Cumhuriyet Halk Fırkası Genel Merkez Yönetim Kurulu, Türk kültürünün gelişmesi ve halkevleriyle ilgili bazı destekleyici kararlar alır. Bu kararlardan biri de her yıl on ressamın farklı illere yurt gezisine çıkarılmasıdır [4].

Cumhuriyet’in erken dönemlerinde birer kültür ocağı olarak faaliyet gösteren halkevlerinde, özellikle halk sanatı ve kültürü araştırmalarına önem verilmiş kültür ve sanatın gelişip yaygınlaşması için devlet politikası geliştirilmiştir. 1938’de tek partili dönemi yaşayan Türkiye, Cumhuriyet Halk Partisi’nin başlattığı sanatçıların memleket gezileriyle Anadolu’nun pek çok yerine ulaşılmış ve çok yönlü izlenimler resimlerle anlatılmıştır. 1944’de sonlanan bu gezilerle Anadolu’nun zengin kültürü sanatçıları etkilemiştir, ancak bundan en çok yararlanan ve kendilerine bir tarz oluşturan Turgut Zaim ve Bedri Rahmi Eyüboğlu olmuştur diyebiliriz.

Nusret Suman Cumhuriyet Halk Partisinin düzenlediği bu geziyi çığır açan bir kültür hamlesi olarak değerlendirir ve şunları ekler: “Giderek hem memleketin değişik havasını, rengini, şeklini, hem de bu hususiyetlerin Türk ressamları tarafından nasıl görüldüğünü anlamış olacağız... Bu seyahatlarla hem ressamlar memleketlerini, hem de memleket ressamlarını yakından tanıyacaktır” [5].

1938’de Bedri Rahmi Eyüboğlu Edirneye Gider, İkinci yurt gezisi 1939 yapılır ve bu grupta on ressam arasında Abidin Dino Balıkesir’e Turgut Zaim Kayseriye, Malik Aksel Sivas’a gitmişlerdir [6].

Bu gezilere kendisi de katılan Malik Aksel Halkevleri Onuncu Yıldönümü ile açılan Memleket Resimleri Sergisini şöyle değerlendirir: “Bir araya toplanan memleket resimlerinde her yurddaş, kendi hatıralarının canlanacağı mevzular buluyor, onlarda yalnız doğduğu yeri değil, evini, tarlasını, bağını, bahçesini, görüyor. Bu serginin halk arasında gördüğü yakın alakanın belli başlı sebeplerinden biride budur. Bu eserlerde, ilk defa olarak, bütün memleket en uzak köşelerile, dağlarile, ovalarile, renkleri ve havasile, tipleri ve kostümlerile, tarihi, adetleri göreneklerle yaşıyordu.

Sergiye girenler, gerçek bir sanat havası içinde kendilerini buluyorlar, yaşadıkları muhiti görüyorlar, eserlere candan bağlılık gösteriyorlardı” [7].

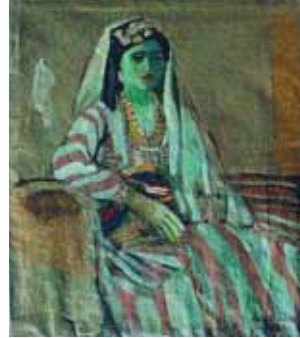
Anadolu kültüründen etkilenen ve bunu sanatıyla bütünleştiren çok sayıda ressam vardır bunlardan özellikle “Malik Aksel halkbilim alanındaki araştırmalarıyla tanınmıştır. Turgut Zaim kırsal kesim izlenimlerini minyatürleri anımsatan kendine özgü biçim diliyle anlatmıştır. Bedri Rahmi Eyüboğlu’nun Anadolu sanatlarından esinlenen yapıtları vardır... Neşat Günel kırsal kesim insanlarını anlatan gerçekçi resimleriyle tanınır” [8].

3. MALİK AKSEL (1901-1987)

Malik Aksel Anadolu yaşantısına içtenlikle eğilen ve resimlerinde bu içtenliği seyirciye geçiren çok yönlü bir sanatçıdır. Konularını köyden ve halk yaşantılarından seçer. Resimde ulusallığı savunan sanatçı, Anadolu insanını ve kültürünü tüm içtenliğiyle ve estetik bir anlatımla tuvale yansıtarak izleyiciye ulaştırmıştır.

Aksel “Denizli’de Bir Gelin”(Denizli Yurt Gezisi)

Akse“Halı Dokuyanlar”

İstanbul Muallim Mektebinden mezun olan Malik Aksel daha sonra Almanya'da resim eğitimini tamamlamıştır. Sanatçı, 1932'de Gazi Eğitim Enstitüsü'nün Resim Bölümünde Hoca olarak göreve başlamış ve burada uzun yıllar çalışmıştır. Sanatçı Anadolu folklorüne eğilmiş usta bir ressam olmasının yanında, hem bir anı ve deneme yazarı, hem de ilgi alanını Anadolu halk resimleri ile dinsel tekke resimleri üzerinde yoğunlaştıran iyi bir araştırmacıdır [9].

4. TURGUT ZAIM (1906-1974)

"1940-50 arasındaki on yıl, milli kültür ideolojisinin yükselişte olduğu, sanatçı ve aydınları etkilediği bir dönem oldu. Bu bağlamda Turgut Zaim'in yerel kültüre ve Anadolu temasına eğilimi başarısının önemli bir nedeni olarak izah edilebilir" [10].

Turgut Zaim, kendi kaleminden yazdığı özgeçmişini anlatırken Anadolu ve Anadolu insanına neden yöneldiğini şöyle anlatmıştır: "Fırsat buldukça yurdun çeşitli yerlerini dolaştım. Yörükleri, Avşarları ziyaret ettim. Bundan böyle bozkır benim hocam olmuştu. Bu toprağın ressamı olmak istiyordum. Yurt özelliği de olan bir üslup sahibi olmaya çabalıyordum... Bozkırın dilini sezmeye uğraştım. Köylü figürlerini tablolarımın en seçkin yerlerine oturttum" [11].

Turgut Zaim'in resimlerinde; yörük köylülerine, göçebe aşiretlere, ve bunların yaşayışlarına, kıyafetlerine, aile yapısına, kırmızı yanaklı sevimli çocuklarına, sofraya düzenine tanıklık ediyoruz. Milli, yerel, bölgesel olarak adlandırılan sanatçının tamamen kendine has bu tarzı Türk resmi için de bir buluş olarak nitelendirilmiştir. Ülkede yaygınlaşan bir biçim dilinin öncü sanatçısı olarak kabul edilmiştir.

T. Zaim "Yörükler"

T. Zaim "Erciyes"
(Kayseri yurt gezisi)

T. Zaim "Orta Oyunu"

Turgut Zaim 1939 yılında ressamların yurt gezisine katılan guruptadır ve Kayseri'ye gitmiş ve orada dokuz resim yapmıştır. Muhip Dranas yazısında sanatçıyı yorumlar. "En cüretli araştırmaya girmiş olan bu ressam, minyatürlerden aldığı ilhamı genişletmeye ve derinleştirmeye çalışmaktadır... Masallardakine benzeyen badem gözlü Türkmen kızları, alışla geldikleri minyatürler dünyasından bir türlü ayrılamazlar" [12].

Sanatçı tarihsel seyirlik konulara da ilgi duymuş ve "ortaoyunu" konulu eserini, gerçekçi ve tüm doğallığıyla yorumlayarak resimlemiştir. Bu resimle seyirciye unutulmuş bu oyun hakkında bilgi vermektedir. Ortada bir sahne ve oyuncular, kenarda seyirciler yer almıştır. Küçük bir tiyatro örneğini görünür kılan sanatçı o dönem yaşam ve kültürü hakkında tarihsel bilgiler de vermektedir.

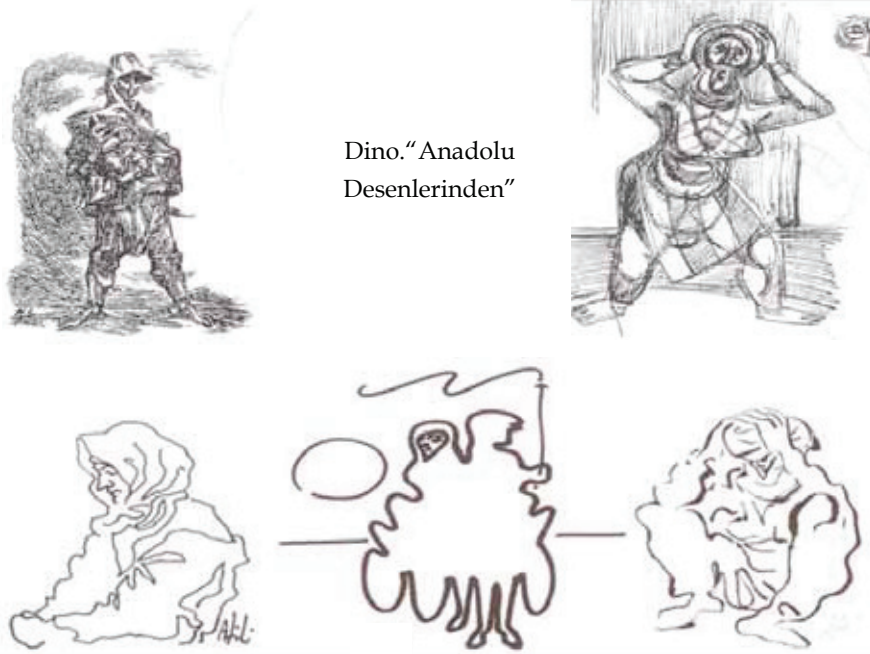
5. ABİDİN DİNO (1913-1993)

Abidin Dino; ressam, şair, karikatürist, yazar, film yönetmeni, kısaca sanatın her dalında profesyonel bir şekilde yer almış kültür adamıdır. Ayrıca, Türk resim tarihinde D Grubu ve Yeniler Grubu gibi sanat topluluklarında da yer almıştır.

Çocukluk ve gençlik yılları İstanbul ve yurt dışında geçen Abidin Dino tam anlamıyla Anadolu'yla buluşması 1939'da katıldığı "Ressamların Yurt Gezisi" ile olmuştur. Balıkesir-Edremit'e giden sanatçı buradaki izlenimlerini resimle anlatmıştır. Muhip Dranas "Cumhuriyet Halk Partisinin Anadolu Resim Gezileri" başlıklı yazısında şunları dile getirmektedir: "D grubundan Abidin Dino'nun gittiği yer Balıkesir ve getirdiği resim dokuz tanedir. Garip ve kendine mahsus Abidin Dino, sanat telakkisiyle, eserleri arasında bağı ancak kendisi çözebilir" [13].

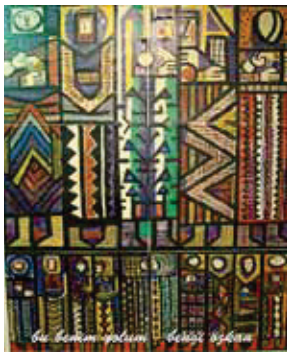
1940'tan başlayarak, 1946 yılının sonuna kadar Anadolu onun için sürgün yeri olmuştur. Siyasi görüşleri nedeniyle Abidin Dino 1942'de Adana'ya ağabeyi Arif Dino'yla birlikte sürgüne gönderilir. Adana onun hayatında bir dönüm noktası yaşatmıştır. Eşi Güzin Dino'yla orada evlenir. Hayatını kazanabilmek için orada gazeteciliğe başlar, "Sıtmalı Adam" isimli bir oyun denemesi gerçekleştirir fakat fazla etkili olduğu gerekçesiyle grup dağıtılır. Adana'da yazdığı "Kel" isimli ilk kitabı da bakanlar kurulu kararı ile toplatılmıştır. Yine Adana onun için resim alanında önemli bir yeri olmuş, Anadolu insanını ve kültürü-

nü burada daha iyi tanımış ve resimlerine de bu yansımıştır. Bu dönemin izlerini taşıyan özellikle köylüleri ve ırgatları konu alan çok sayıda resim ve desen çizmiştir. Bunlardan bir bölümü 1949-1950 yıllarında Ankara’da sergilenmiş ve tümü satılmıştır. Sanatçı Adana’nın önemini şu şekilde vurgular: “Benim için önemli olan burada ilk kez Türk köylüsü ile karşılaşmam ve onu tanımamdır... Tüm gördüklerim, yaşadıklarım beni resme daha çok bağlıyordu. Sanki resmettikçe görüyordum içinde yaşadığım Anadolu insanının gerçeğini” [14].

Dino. “Anadolu Desenlerinden”

6. BEDRİ RAHMİ EYÜBOĞLU (1911-1975)

1911’de Rize’de doğan sanatçı 1933’den sonra Paris’te Andre Lhote akademisinde bir süre çalışır. O dönem Dufy ve Matisse gibi sanatçıların etkisinde kalır. Ülkesine dönen Eyüboğlu’nu Anadolu halk sanatı etkilemiş; Türk işlemleri, nakışları ve kilimlerinden aldığı motifleri kendi yorumunu katarak plastik elaman olarak kullanmasını bilmiştir [15]. “D” grubuna katılan sanatçı, grubun son sergisine kadar ona bağlı kalır. Çok yönlü bir sanatçı olan Eyü-

boğlu halk sanatı ve batı sanatının sentezini yaparak tuvale, gravüre, seramiğe aktarmış aynı zamanda sanatına modern bir üslup ve yorum getirmiştir. Anadolu halk sanatında var olan zengin biçim ve renk çeşitliliği, modern bir sanatçının elinde yeni bir tada kavuşur. Yine Eyüboğlu'nun Resimleri kadar yazıları, şiirleri de çok önemli ve aynı tattadır. Anadolu sanatının bu essiz güzelliğini dile getiren yazısında kilimlerden söz eder: "Kilimdeki nakışların doğada benzerini aramaya kalkma, Chopin'de yağmur damlası aramaya benzer. İster damla de, ister su, ister güneş de, ister ay, ister üçgen de, ister kare. Bir kilimde kaç çeşit nakış var? Bir nakış içinde kaç nakış var? Bir nakış irili ufaklı kaç boy değiştirir? Kaç renge girer? Kaç koyuluk içinde yer alır?" [16].

Bedri Rahmi, CHP Yurt Gezisi programı kapsamında 1938'de Edirne'ye gitmiştir. Dönemin en önemli sanat atılımlarından olan bu gezi programını çok benimsemiştir. Edirne'de doğa resimleri ve yöresel motifleri resmetmiştir. 1942'de bu geziye tekrar katılarak Çorum'a ve oradan İskilip'e gitmiş ve İskilip' onun resim anlayışını değiştirmiştir [17].

B. R. Eyüboğlu ("Edirne" Yurt Gezisi)

B. R. Eyüboğlu. ("Çorum" Yurt Gezisi)

7. NURİ İYEM (1915-2005)

Toplumsal gerçekçi sanat akımının önde gelen sanatçılarından Nuri İyem, Güzel Sanatlar akademisinde Leopold Levy'in öğrencisi olmuş ve 1941 yılında kurulup 1946 yılına kadar süren "Yeniler Gurubu"nda çalışmalarını sürdürmüştür. Bir süre soyut çalışmalar yapmış ve daha sonra topluma dönük ve toplumsal gerçeklikle özellikle köylü tipleri Anadolu kadının portreleriyle öne çıkmıştır [18].

Yeniler Grubu: İstanbul Güzel Sanatlar Akademisine Avrupa'dan çağrılan ünlü sanat adamları bölümlerin başlarına geçirilir ve resim bölümünün başına da Fransız sanatçı Leopold Levy getirilir. Fransız Hocanın uyguladığı

eğitim birkaç yıl içinde meyvelerini verir ve Levy atölyesinde çalışan gençlerden bazıları bir araya gelerek 1940'larda Yeniler Gurubunu kurarlar. Sanat ve de özellikle resim sanatı toplumun sorunlarıyla yakından ilgilenmeli, halkın yaşantısının, günlük çalışmalarının, sevinç ve dertlerinin aynası olmalıdır yaklaşımı hakimdir [19].

N.İyem (Göreme Güvercin ve Kadınlar. 1970)

8. SONUÇ OLARAK...

Türk resim sanatının Cumhuriyet Dönemi ile birlikte açılan yeni ve özgün atılımları, resimde ulusal ve yereli gündeme getirmiştir. Anadolu kültürü ve insanı, resamlara esin kaynağı olmuş ve resim sanatına yeni bir yön vermiştir. Sanatçıların duygu süzgecinden geçen Anadolu'nun zengin, gizemli, güzel kültürü ve insanı tuvale yansyarak izleyiciyle buluşmuştur. Bu buluşmadan estetik haz alan izleyici aynı zamanda tarihsel ve kültürel değerlerle de beslenmektedir. İşte, Anadolu kültürüyle beslenen sanatçının özgün anlamıyla resim sanatı, ulusallıktan evrenselliğe uzanmıştır.

9. KAYNAKLAR

- [1] BALLI Yusuf Baytekin, 2005. Estetik, *Gündüz Eğitim Yayıncılık, Ankara*, s.13.
- [2] ARMAĞAN İbrahim, 1992. Sanat Toplum Bilimi (Demokrasi Kültürüne Giriş), *İleri Kitabevi, İzmir*, s.195.
- [3] GÜVENÇ Bozkurt, 1974. İnsan ve Kültür, İkinci Baskı, *Remzi Kitabevi, İstanbul*, s.102.
- [4] EROL Turan, 1984. Günümüz Türk Resminin Oluşum Sürecinde Bedri Rahmi Eyüboğlu Yetişme Koşulları, Sanatçı Kişiliği, Cem Yayınları, İstanbul, s.64-68.
- [5] SUMAN Nusret, 1942. Resim Sergisi Dolayısıyla, *Ülkü Dergisi, Yeni Seri, Sayı:13. Cilt 2. 1 Nisan, Ankara*, s.14.

- [6] DRANAS Muhip, 1942. Cumhuriyet Halk Partisinin Anadolu Resim Gezile., *Güzel Sanatlar Dergisi*, Cilt: 4. Haziran, Maarif Matbaası, İstanbul, s.76-78.
- [7] AKSEL Malik, 1942. C.H.P. Resim Sergisi, *Ülkü Dergisi*, Yeni Seri, Sayı:13. Cilt 2. 1 Nisan. Ankara, s.11.
- [8] ALSAÇ Birsen ve ALSAÇ Üstün, 1993, Türk Resim ve Yontu Sanatı, *İletişim Yayınları*, İstanbul, s.46.
- [9] TANSUĞ Sezer, 1999. Çağdaş Türk Sanatı, Beşinci Baskı, *Remzi Kitabevi Yayınları*, İstanbul, s.171.
- [10] DUBEN İpek, 2007. Türk Resmi ve Eleştirisi, *Bilgi Üniversitesi Yayınları*, İstanbul, s.119.
- [11] <http://www.bakimliyiz.com/unlu-ressamlar-ve-resimleri/74945-turgut-zaim-resimleri.html> (Erişim Tarihi 16/03/2012)
- [12] DRANAS Muhip, 1942. Cumhuriyet Halk Partisinin Anadolu Resim Gezile., *Güzel Sanatlar Dergisi*, Cilt: 4. Haziran, Maarif Matbaası, İstanbul, s.77
- [13] DRANAS Muhip, 1942. Cumhuriyet Halk Partisinin Anadolu Resim Gezile., *Güzel Sanatlar Dergisi*, Cilt: 4. Haziran, Maarif Matbaası, İstanbul, s.76.
- [14] AVCI Zeynep, 2007. A'dan Z'ye Abidin Dino, 3. Baskı. *Yapı Kredi Yayınları*, İstanbul, s.22.
- [15] BERK Nurullah, 1972. İstanbul Resim ve Heykel Müzesi, *Ada Ofset Basımevi*, İstanbul, s.33.
- [16] BERK Nurullah ve ÖZSEZGİN Kaya, 1983. Cumhuriyet Dönemi Türk Resmi, *Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları*, Ankara, s.66.
- [17] http://tr.wikipedia.org/wiki/Bedri_Rahmi_Ey%C3%BCbo%C4%9Flu (Erişim tarihi 16/03/2012).
- [18] BERK Nurullah, 1972. İstanbul Resim ve Heykel Müzesi, *Ada Ofset Basımevi*, İstanbul, s.41.
- [19] BERK Nurullah ve ÖZSEZGİN Kaya, 1983. Cumhuriyet Dönemi Türk Resmi, *Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları*, Ankara, s.72-73.